

Короткова Ю. М.²⁷

Міжкультурний підхід у навчанні іноземних мов (досвід України та Греції)

У статті вивчається досвід України та Греції у застосуванні міжкультурного підходу у навчанні іноземних мов у вищих закладах освіти. Аналізуються погляди російських, українських та грецьких учених на сутність і структуру міжкультурної компетенції та шляхи її формування на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: *міжкультурний підхід, іншомовна комунікативна компетенція, міжкультурна компетенція, формування міжкультурної компетенції.*

Усі підходи і методи навчання іноземних мов, які застосовувались протягом другої половини ХХ століття, серед яких аудіовізуальний, аудіолігнвальний, сугестивний, комунікативний та інші, хоча й

---

²⁷ Короткова Юлія Михайлівна, кандидат педагогічних наук; доцент; Маріупольський державний університет

різняються один від одного, мають й спільні характеристики. Вони побудовані на ідеології монолінгвальної та монокультурної політики, яка почала суперечити потребам світової спільноти щодо збереження її мовного й культурного розмаїття. Ця потреба наприкінці ХХ століття породила нові проблеми в галузі іншомовної освіти, в результаті чого постали пропозиції щодо необхідності забезпечення багатомовної освіти в школі – ВНЗ та застосування різноманітних шляхів навчання іноземних мов таким чином, щоб розвивати не лише комунікативну, а й так звану «міжкультурну компетенцію» [5]. Так, з'явився новий підхід до навчання іноземних мов, який отримав назву – міжкультурний.

З'ясуємо насамперед, яким чином же в історії та грецькі учені визначають сутність міжкультурної компетенції (МКК) та її місце серед складових іншомовної комунікативної компетенції.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що більшістю науковців традиційними складовими іншомовної комунікативної компетенції (ІКК) називались мовна, мовленнєва та соціокультурна. Але дедалі все частіше вітчизняними і зарубіжними, в тому числі й грецькими, науковцями виокремлюється такий вид компетенції, як міжкультурна, хоча її зміст розуміється по-різному. Так, деякі дослідники включають її до соціокультурної, подаючи таке визначення останньої: «Соціокультурна компетенція передбачає знання національно-культурних особливостей соціальної та мовленнєвої поведінки носіїв мови: їх звичаїв, етикету, соціальних стереотипів, історії та культури, а також способів користування цими знаннями в процесі спілкування. [4, 140]», або «Соціокультурна компетенція – це знання соціокультурного контексту використання іноземної мови та умінь спілкуватися в даному контексті [3].

Інші науковці, наприклад Г. Єлізарова, наполягає, що терміни «кросс-культурний», «соціокультурний» та «міжкультурний» слід розглядати як різні за значенням. Так, кросс-культурний (аспект, аналіз, підхід) аналізує специфіку одних і тих же, схожих, аналогічних явищ у різних культурах, наприклад, відмінності в ритуалах привітань, способах вираження дистанції влади і феноменів інших сфер і порядків у рідній та зарубіжній культурах. «Соціокультурний» аспект передбачає, окрім аналізу культурних складових явищ, що вивчаються, врахування й соціального компоненту (врахування соціального статусу учасників акту спілкування або соціальних інститутів, які диктують моделі поведінки). «Міжкультурний» аспект засновується на вивченні того, яким чином виокремлені в ході кросс-культурних і соціокультурних досліджень особливості поведінки носіїв різноманітних культур впливають на взаємодію індивідів як носіїв цих культур [1, 210-211]. З огляду на це, авторка подає таке визначення МКК: «МКК – це компетенція особливої природи, це заснована на знаннях і умінях здатність здійснювати міжкультурне спілкування за допомогою створення загального/єдиного для комунікантів значення того, що відбувається і досягати в підсумку позитивного для обох сторін результату спілкування [1, 236]».

Г. Єлізарова, говорячи про складну природу МКК, наполягає на тому, що міжкультурний аспект можна і варто вичленити в будь-якому компоненті комунікативної компетенції. Так, наприклад, міжкультурний аспект лінгвістичної компетенції передбачає наявність знань про способи представлення ціннісних орієнтацій конкретної культури в мові, що вивчається. Наприклад, знання культурних ікон, які не мають паралелей в рідній культурі; знання про псевдореалії, тобто про те, що значення багатьох слів, які здаються однаковими, досить сильно різняться в своїх культурних компонентах [1, 227-234].

Таким чином, авторка доходить висновку, що компоненти МКК співвідносяться з компонентами ІКК, але повністю не співпадають з ними.

Н. Гальскова та Н. Гез пропонують виокремлювати ММК як самостійну складову ІКК, подаючи таке її тлумачення: ММК – це здатність, яка дозволяє особистості реалізувати себе в рамках діалогу культур, тобто в умовах міжкультурної комунікації [2, 72]. МКК пов'язана з осмисленням картини світу іншої соціокультури, пізнанням смислових орієнтирів іншого лінгвосоціуму, умінням бачити схожість та відмінності між культурами, що спілкуються й застосовувати їх в контексті міжкультурного спілкування [2, 74].

Грецькі дослідники Е. Канакідос та В. Папаянніс міжкультурну компетенцію розглядають у трьох ракурсах:

- 1) як здатність до різного роду адаптації;
- 2) як здатність до результативного спілкування;
- 3) як здатність до налагодження міжособистісних зв'язків [7, 43].

На думку Г. Спінтуракіса, міжкультурну компетенцію слід розуміти як здатність до результативного спілкування між особами, які співпрацюють, впливають один на одного, проте не

належать до однієї культурної, етнічної чи мовної спільноти. Міжкультурна компетенція означає, що особа є готовою засвоїти нові форми поведінки та їх ефективно застосовувати у відповідному культурному середовищі [7, 44].

Отже, аналіз різних підходів до визначення природи і моделей МКК та практична необхідність розвитку умінь міжкультурного спілкування дозволяє розглядати МКК як цілісну систему, що складається з певних елементів, ієрархічно взаємопов'язаних та взаємообумовлених метою і завданнями іншомовного спілкування.

На думку більшості вітчизняних та зарубіжних учених, ключовим у понятті «міжкультурна компетенція» є слово «культура». Як зазначає грецький дослідник А. Сапіріді, раніше поняття «культура» визначалось як сукупність досягнень, набутих певною нацією. За останні роки переважає визначення культури як такої, що включає і спосіб життя певного середовища, також і систему цінностей, яку приймають всі члени цього середовища. Так, якщо раніше грецька культура асоціювалась з Платоном, Акрополем, Олександром Македонським тощо, то сьогодні це ще й ретсіна (сорт вина з домішкою камеді), гра в кості в грецькій кав'ярні тощо. Такий спосіб визначення культури, на думку А. Сапіріді, є більш демократичним, бо не передбачає розподіл культур на вищі (такі що досягли певних вершин) та нижчі (такі, що ніколи не розвивались та не мали вагомих здобутків). Проте, як зауважує авторка, і тут є певні проблеми. Якщо в першому випадку досить легко схарактеризувати певну культуру, описавши всі її досягнення, то в другому, більш широкому її розумінні, неможливо всім дійти згоди щодо її одностайної характеристики. По-перше, тому що кожна культура може по-різному сприйматись навіть своїми ж представниками. Так, поняття «дозвілля/розваги греків» одними тлумачиться як «нічні клуби», іншими як «філармонія»; одні виховують дитину в дусі жорсткої конкуренції, інші в дусі християнських цінностей, які сповідують байдужість до земних благ. По-друге, будь-яка культура постійно змінюється, а тому змінюється й уявлення про неї [6].

Аналіз навчальних посібників з іноземної мови, які використовувались у Греції протягом ХХ століття, показав, що культурний компонент в них завжди був присутнім, бо вважалось, що учень паралельно з будовою мови, має оволодівати й певними знаннями про народ, мова якого вивчається, та про його культурні надбання. Найдавніший із відомих методів навчання іноземної мови – граматико-перекладний – дотримувався вузького розуміння культури і відповідно до культурного компоненту вводив відомості з історії, політики, мистецтва, науки тощо. Пізніше аудіовізуальний метод намагався вводити теми, що мали відношення до повсякденного життя мешканців країни, мова якої вивчалась (наприклад, покупки, харчування, дозвілля). Нову точку зору на роль культурного компоненту розвинув комунікативний підхід. Відомо, що цей підхід розвивався під впливом двох нових галузей мовознавства: соціолінгвістики та прагматики. З першої галузі був запозичений акцент на використанні мови, а не на її будову, а звідси кожна фраза учня іноземною мовою мала бути обумовлена певною ситуацією спілкування із врахуванням того, хто говорить, з ким, з якою метою тощо. З прагматики комунікативний підхід запозичив розуміння мови як діяльності. Наприклад, одну й ту ж мовну дію можна висловити різними мовними засобами. Так, фразу «Закрий вікно», окрім наказового способу, можна висловити питальним реченням: «Закриєш вікно?», або сказати «Ой, тут дуже тягне», дивлячись відповідно на співрозмовника.

Таким чином, представники комунікативного підходу дійшли висновку, що учень, окрім мовленнєвих умінь, потребує розширення уявлення про те оточення, мова якого вивчається. Тобто вільний користувач мовою обирає необхідні засоби відповідно до ситуації спілкування та ієрархічних зв'язків із співрозмовником («одну» мову використовуємо, коли спілкуємось з послом, «іншу» – з другом). А значить для продуктивної комунікації має враховуватись ще один параметр: що можна говорити представникові іншої культури, а що – не варто.

Ця думка привела до появи так званої міжкультурної дидактики, яка перебувала під впливом досліджень про емігрантів, а саме під впливом вивчення питань міжкультурної освіти й виховання. Ці дослідження спочатку не мали відношення до уроку іноземної мови, а намагались зменшити прірву між представниками різних націй у полікультурних суспільствах (якими на сьогодні є більшість європейських країн). Поступово ідеї міжкультурної освіти було перенесено й на вивчення іноземної мови, що дало поштовх для обґрунтування нового міжкультурного підходу до її вивчення [6].

Застосування міжкультурного підходу в Греції, окрім формування міжкультурної компетенції, передбачало також надання можливості грецьким учням/студентам рівноцінно вивчати як мови міжнародного значення (англійська, німецька, французька), так і мови інших країн-членів Європейського Союзу. Хоча в дійсності перевага надавалась і продовжує надаватись саме названим трьом мовам. У грецькій науці навіть існують поняття «сильні мови» («ισχυρές γλώσσες») –

англійська, німецька, французька, та «слабкі» («ασθενείς γλώσσες») – португальська, балканські мови тощо. Тому однією з пропозицій грецьких учених початку ХХІ століття є введення до навчальних планів принаймні двох іноземних мов, однієї міжнародної та однієї регіональної, для забезпечення умов результативного спілкування і взаєморозуміння між представниками країн-членів ЄС [5].

Досліджуючи педагогічний досвід Греції, нами було констатовано, що навчальні плани багатьох філологічних відділень університетів країни містять такі дисципліни, як «Міжкультурне спілкування» («Διαπολιτισμική επικοινωνία»), «Навчання мови та полікультурність» («Η εκμάθηση της γλώσσας και διαπολιτισμικότητα»), «Міжкультурний аспект у навчанні іноземної мови» («Διαπολιτισμική προσέγγιση στην εκμάθηση της ξένης γλώσσας») тощо. Формуванню міжкультурної компетенції студентів-філологів приділяється значна увага на практичних курсах з іноземної мови шляхом застосування таких методів, як рольова та ділова гра, симуляція, педагогічне моделювання, стимулювання інтересу до вивчення й аналізу культурних явищ, їх співпереживання, методи виховання толерантності по відношенню до інших культур тощо.

Щодо вишів України, то на сьогодні все більше педагогів у процесі викладання іноземної мови намагаються збагачувати зміст навчання міжкультурною складовою. Навіть такий модуль Практичного курсу іноземної мови, як Аудіювання, може бути мати «міжкультурне забарвлення» через укладання посібників, аудіо тексти яких порушують актуальні проблеми сьогодення та можуть стати приводом для розгортання дискусії в рамках ситуації міжкультурного спілкування.

Вітчизняні викладачі значний потенціал для формування міжкультурної компетенції вбачають у відеоматеріалах, як художнього, так і прагматичного характеру. За їх допомогою студенти мають можливість спостереження за використанням не лише мовних, й а екстралінгвістичних і паралінгвістичних засобів, що використовуються носіями мови в конкретних мовленнєвих ситуаціях.

Також упродовж навчального року студентам надається можливість прослуховування іноземних народних і сучасних пісень, які також сприяють не лише розвитку аудитивних умінь і навичок, а й знайомлять з тим, як культурні цінності відповідного етносу знаходять своє відображення в поетичному мовленні.

Окрім цього, до навчальних планів підготовки бакалаврів-магістрів вводяться відповідні навчальні дисципліни «Міжкультурна комунікація», «Лінгвокультурологія» тощо, які також сприяють формуванню МКК.

Отже, міжкультурний підхід у навчанні іноземних мов жодним чином не заперечує комунікативного, проте вимагає не лише розвитку умінь спілкування в заданих ситуаціях, а й умінь досягнення взаєморозуміння з представниками інших культурних середовищ, готовності до продуктивної взаємодії, відмови від стереотипів, розвитку в себе здатності до емпатії, толерантного ставлення до людей інших націй та віросповідань.

Література

1. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам / Г. В. Елизарова. – СПб.: КАРО, 2005. – 352 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – 3-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 336 с.
3. Запорожцева Ю. Міжкультурна компетенція як професійна якість учителя іноземної мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zippo.net.ua/index.php?page_id=586.
4. Щукин А. И. Обучение иностранным языкам: теория и практика: учебное пособие для преподавателей и студентов / А. И. Щукин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Филоматис, 2006, 480 с.
5. Δενδρίνου Β. Η διδασκαλία της ξένης γλώσσας / Β. Δενδρίνου [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_e8/e_7_thema.htm.
6. Σαπρίδου Α. Εγκυκλοπαιδικός οδηγός. Το πολιτισμικό στοιχείο στο μάθημα της ξένης γλώσσας / Α. Σαπρίδου [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_e10/e_9_thema.htm.
7. Χαρίτοϋ Β. Η διαπολιτισμική προσέγγιση στην εκπαίδευση των φοιτητών των ΠΤΔΕ: διδακτορική διατριβή / Β. Χαρίτοϋ. – Θεσσαλονίκη, 2011. – 280 σ.

Korotkova Y.

Intercultural approach to teaching foreign languages (the experience of Ukraine and Greece)

Mariupol State University, Mariupol, Ukraine

In this article, the experience of Ukraine and Greece in applying intercultural approach while teaching foreign languages in Higher Educational Establishments is studied. The views of Russian, Ukrainian and

Greek scientists on the essence and structure of intercultural competence and ways of its formation on foreign language lessons is analyzed.

Keywords: *intercultural approach, foreign language communicative competence, intercultural competence, formation of intercultural competence.*